

тів (ECTS), підсистемою якої є чинна в Україні модульно-рейтингова система.

Література

1. Закон України “Про освіту” // Відомості Верховної Ради. – 2002.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України “Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу” від 21.01.04 р. № 48 : тимчасове Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 рр.” від 23.01.04 р. № 49.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
5. Положення про застосування засобів діагностики успішності навчання студентів за спеціальністю “Економічна кібернетика”. – Вінниця : ВФЕУ, 2008. – 22 с.

БОНДАРЕНКО Л.Є.

МОНІТОРИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Реформування системи освіти в Україні, що відбувається протягом останніх років під впливом соціально-політичних, економічних та геополітичних процесів, позначилося на системі загальної середньої освіти країни, у тому числі на системі управління освітою та її якістю. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що “освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів. Освіта і наука є найголовнішими умовами утвердження України на світовому ринку високих технологій” [4, с. 5].

Необхідність створення в Україні системи оцінювання, систематичного відстеження та аналізу проблем в освітній галузі визнано державними документами та урядовими актами. У Постанові Верховної Ради України “Про стан, напрями, реформування і фінансування освіти в Україні” Кабінету Міністрів рекомендовано “запровадити моніторинг реформування освіти з метою прийняття ефективних рішень щодо подальшого вдосконалення змісту освіти та форм її організації” [2, с. 57]. В Указі Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” створення національної системи моніторингу якості освіти на основі критеріїв держав – членів Європейського союзу та забезпечення участі загальноосвітніх навчальних закладів у Міжнародних обстеженнях якості освіти визначено як один із пріоритетних заходів [9, с. 2]. Перші кроки на шляху формування системи моніторингу якості загальної середньої освіти на загальнодержавному рівні здійснюються з розумінням того факту, що вона повинна стати певною інформаційною базою в структурі системи управління якістю загальної середньої освіти.

Моніторингові дослідження дають можливість отримувати необхідну об'єктивну інформацію, виявляти проблеми й визначати передумови для прийняття управлінських рішень і запровадження необхідних змін в освіті. Вони передбачають постійне спостереження за будь-яким процесом в освітянській галузі з метою виявлення його відповідності очікуваним результатам.

У нашому випадку найголовнішим аргументом на користь широкого впровадження моніторингових досліджень навчальних досягнень учнів є необхідність забезпечити кожного учня уявленням про рівень його навчальної підготовки і надати йому допомогу в корегуванні цього рівня відповідно до особистісних можливостей і потреб.

На сучасному етапі розвитку науки управління в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених (Г.В. Єльнікова, А.М. Майоров, О.М. Подмазін, С.Е. Шишов, В.А. Кальней та ін.), сформульовано концепцію моніторингу в освіті. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати про ґрунтовний опис теоретичного аспекту проблеми. Проте практичний аспект досліджуваної проблеми залишається недостатньо розробленим, що зумовлює потребу в подальшій розробці, науковому обґрунтуванні, експериментальному дослідженні проблеми та адаптації результатів дослідження на місцевому рівні [1; 3; 5; 10].

Мета статті – подати технологію моніторингу якості освіти в початковій школі загальноосвітнього навчального закладу як механізм управління якістю освіти.

Під моніторингом ми розуміємо інформаційну систему, яка постійно поповнюється завдяки безперервності (циклічності) відстеження певного об'єкта управління за виділеними параметрами та критеріями їх оцінювання, на підставі проведення поточного контролю, оцінювання та корекції стану об'єкта з метою прийняття оперативного управлінського рішення щодо прогнозування напрямів подальшого розвитку керованого об'єкта з урахуванням рефлексивного ставлення до нього всіх учасників освітнього процесу [8, с. 200].

Моніторинг в освіті, або освітній моніторинг – це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дає змогу робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку.

Моніторинг якості освіти містить у собі великий комплекс процедур, що дають змогу виявити динаміку розвитку системи в певний період. Через це він добре вписується в алгоритм маркетингу освітніх послуг, є його необхідною умовою та невід'ємним компонентом. За такої постановки питання моніторинг разом з прогнозуванням виступає одним із найважливіших елементів системи інформаційного забезпечення, а це дає змогу розглядати його як складову системи управління освітою. Отже, моніторинг забезпечує інформаційну стабільність, запобігає дефіциту інформації під

час підготовки рекомендацій та прийняття управлінських рішень, підвищує їх обґрунтованість.

Види моніторингу можна поділити на два типи залежно від того, хто проводить це дослідження. Відповідно, виділяють зовнішній та внутрішній моніторинги. У нашому випадку буде внутрішній моніторинг, який проводять фахівці самої установи (навчального закладу) для поліпшення ефективності адміністрування, активізації навчально-виховної діяльності, виявлення прогалин у знаннях учнів, проведенні дослідницької роботи щодо раціональності педагогічної методики тощо. Результати цього моніторингу мають вагу лише при внутрішньому використанні: збір даних про певні характеристики учнів і показники їх розвитку; ресурси; конкретні факти порушення технологічності освітнього процесу та окремих його етапів, умов тощо.

Характерною відзнакою будь-якого моніторингу (як внутрішнього, так і зовнішнього) є те, що він має бути систематичним, планомірним і систематизованим. Цілі, завдання таких досліджень мають бути оголошеними заздалегідь, результати проаналізованими, узагальненими на відповідному рівні та оприлюдненими. За підсумками таких перевірок керівництво певної установи або підрозділу прийматиме відповідні управлінські рішення, спрямовані або на підтримку й поліпшення наявного рівня якості, або на усунення виявлених недоліків.

У ст. 41 Закону України “Про загальну середню освіту” (зі змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 16 квітня 2000 р. № 1642-III та від 7 грудня 2000 р. № 2120-III) [2; ст. 15] відзначено, що одним із завдань науково-методичного забезпечення системи загальної середньої освіти є “вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів загальноосвітніх навчальних закладів, вироблення відповідних рекомендацій”. Оскільки знання, уміння і навички учнів загальноосвітніх навчальних закладів мають відповідати вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти на різних її рівнях, то з’ясування досягнутого учнями рівня освіченості становить, у свою чергу, основу моніторингу якості загальноосвітньої підготовки школярів.

Моніторинг якості навчання – це сукупність неперервних контрольних дій, що дають змогу спостерігати та робити корекцію в міру необхідності просування учня від незнання до знань. У технологію моніторингу включено контрольні дії й результат навчання. Моніторинг охоплює мету, інформацію, прогнози, рішення, організацію й виконання педагогічної діяльності, комунікацію й корекцію.

У рамках моніторингу здійснюється виявлення та оцінювання проведених педагогічних дій. При цьому забезпечено зворотний зв’язок, який виявить відповідність фактичних результатів діяльності педагогічної системи її кінцевим результатам. Те, що кінцеві результати не завжди відповідають заданим, запланованим – ситуація звичайна, але її не завжди враховують педагогічні працівники. Завдання полягає в тому, щоб правильно оцінити міру спрямованості та причини відхилення.

Порівняння реальних результатів з еталонами та нормами в освітній діяльності є лише одним із компонентів та етапів моніторингу, за яким здійснюється змістове оцінювання та корекція. У навчанні операцію співвідношення фактичних результатів і поставлених завдань називають перевіркою. Інтерпретація й ставлення до фактичного результату є елементами оцінювання. Моніторинг і оцінювання будуть настільки ефективними, наскільки вдало поставлено мету, коректно задано стандарти й норми.

Моніторинг навчального процесу – це система збирання, обробки, зберігання й використання інформації про навчальний процес, призначений для інформаційного забезпечення управління його перебігом, що дає змогу описувати стан учнів у будь-який період різними засобами, необхідними та достатніми для вибору адекватної моделі навчання й прогнозування подальших змін стану учнів.

Розглянемо механізм моніторингу:

- мета та зміст навчального матеріалу – конкретизація й формулювання її через результат, якого має досягти кожен учень на даному уроці. Мета має конкретизувати рівень засвоєння цього навчального матеріалу;

- педагогічні технології: засоби, форми та методи роботи на уроці (для отримання учнями знань, формування вмінь та навичок). Моніторинг впливає на методику роботи вчителя. Точніше, моніторинг ставить перед учителем конкретні методичні завдання й створює умови для його застосування в навчальному процесі;

- контроль – одне з найважливіших питань технології моніторингу – засоби та методи контролю засвоєння навчального матеріалу. Тут можуть бути використані контрольні запитання, завдання, тести, задачі, диктанти тощо;

- аналіз і корекція (виявлення тенденції результатів та обґрунтування) – засоби для поліпшення результатів: консультація, індивідуальні завдання, самосійна робота з додатковою літературою тощо;

- прогноз.

Основні етапи проведення моніторингового дослідження:

I етап. Визначення мети та планування дослідження: визначення мети й завдань дослідження; визначення об'єктів дослідження; розрахунок та формування вибірки; побудова графіка дослідження (визначення термінів і процедур дослідження, підбір та підготування (навчання) координаторів дослідження); визначення критеріїв і показників оцінювання; вибір методів дослідження й узагальнення статистичної інформації.

II етап. Розроблення інструментарію: розроблення вимірникового інструментарію (тестів, анкет, їх апробація, одержання стандартизованого інструментарію); підготування інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів і його учасників; вибір статистичних і математичних методів опрацювання та обрахунку одержаних результатів дослідження.

III етап. Проведення дослідження: пілотне дослідження (підготовка учасників, їх інструктаж); опрацювання результатів, виявлення й аналіз помилок, оцінювання похибок; основне дослідження.

IV етап. Збір та опрацювання результатів

V етап. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження: узагальнення статистичної інформації; виявлення чинників впливу; виявлення кореляції між чинниками впливу; оцінювання отриманих результатів аналізу, їх інтерпретація, підготування висновків; формулювання рекомендацій щодо корегувальної роботи, усунення негативних чинників, формування освітньої політики; оприлюднення результатів дослідження.

Відповідно до наказу відділу освіти Ленінської районної адміністрації “Про проведення проміжного етапу моніторингових досліджень навчальних досягнень учнів 4, 8 та 10-х класів у 2008–2009 н. р.” від 21.11.2008 р. № 354, було проведено моніторингове дослідження (підсумковий контроль) якості навчальних досягнень з математики, української мови серед учнів 4-х класів, який є невід’ємною складовою моніторингу якості освіти. Метою моніторингового дослідження було становлення рівня практичної спрямованості знань, умінь і навичок з математики, української мови та визначення позитивних і негативних чинників, що впливають на якість початкової освіти.

Дослідження рівня навчальних досягнень учнів 4–5-х класів з української мови та математики проводилося за тестовими завданнями закритого й відкритого типу. У тестах відкритого типу учень повинен дати коротку письмову відповідь на запитання, у тестах закритого типу – тільки визначити правильні відповіді. Світовий досвід показує, що ефективність закритих тестів значно вища, оскільки перевірка тестових завдань є більш об’єктивною й технологічною.

Діагностичні роботи містили чотири групи завдань, які відповідали певному рівневі компетентності (початковому, середньому, достатньому й високому), а отже, забезпечували можливість встановлення та оцінювання співвідношення репродуктивного, частково-пошукового і творчого компонентів у розумовій діяльності учнів. Опосередковано отримана інформація дає можливість зробити висновки про ефективність роботи вчителів. За виконані завдання, які учень має право вибирати відповідно до власних цілей і можливостей, він максимально міг набрати 12 балів, а отже, виявити тим самим реальне досягнення з теми.

Дослідження було спрямоване на вивчення якості засвоєння учнями матеріалу з математики та української мови, встановлення їх відповідності вимогам Державного стандарту (початкова школа) та чинних програм для 5-го класу, а також виявлення чинників, що суттєво впливають на результати навчання. У перебігу дослідження передбачалося: визначити якість оволодіння учнями програмовими знаннями та вміннями на різних рівнях діяльності; виявити чинники, що впливають на якість математичної й мовної підготовки випускників початкової школи; дослідити проблему наступності між початковою та середньою ланками освіти; апробувати розроб-

лене науково-методичне забезпечення моніторингу початкової школи. Метою моніторингу навчальних досягнень учнів початкової школи з математики, української мови було сприяння корекції навчального процесу, оновлення змісту початкової освіти, методик викладання, розробленню та вдосконаленню навчальної літератури.

У дослідженні з математики взяло участь 114 учнів 4-х класів та 112 учнів 5-х класів ЗСШ № 100 м. Запоріжжя. Аналіз результатів дав змогу зробити висновок про рівень математичних знань учасників тестування. Найнижчі результати зафіксовані серед учнів 4-х класів (завдання № 11; 42,8%) та серед учнів 5-х класів (завдання № 12; 50,5%). Близько 62,1% випускників початкової школи досягли рівня математичної підготовки, що відповідає вимогам Державного стандарту і може бути базою для подальшого вивчення математики. Не досить міцно засвоєна випускниками 4-х класів частина матеріалу, на якому базується подальше вивчення математики. Викликає занепокоєння низький рівень умінь розв'язувати задачі. Виявлені в ході перевірки знань і вмінь недоліки можна скорегувати в процесі навчання у 5-му класі.

У дослідженні з української мови взяло участь 112 учнів 4-х класів і 109 учнів 5-х класів ЗСШ № 100 м. Запоріжжя. Аналіз результатів дав змогу зробити висновок про рівень знань учасників тестування.

Під час виконання завдань з розділу “Будова слова” (завдання № 6–10) та з розділу “Речення” (завдання № 11–12) виникли найбільші труднощі в учнів 4-х класів. У 5-му класі результати ще гірші, а саме: завдання № 6 виконали 38%, завдання № 10 – 56% опитаних. Контролю підтягали не стільки знання про мову, скільки мовні вміння: будувати речення; правильно утворювати форми слова й будувати словосполучення; дотримуватися норм лексичної сполучуваності. Тільки 52,3% учнів 4-го класу оволоділи мовними вміннями практичного характеру, а в 5-му класі цей показник знизився. Формування вмінь правильно писати слова, вживати пунктуаційні знаки є одним з важливих завдань початкового навчання мови. Моніторинг показав, що цими вміннями оволоділи 62,7% учнів 4-х класів. У 5-му класі спостерігаємо зниження цього показника. Дослідження показало низький рівень умінь будувати письмові висловлювання та бідність словникового запасу учнів.

Висновки. На основі аналізу результатів моніторингового дослідження прийняті управлінські рішення щодо підвищення якості освіти в початковій школі:

– здійснювати корекційну роботу з учнями, які мають початковий рівень навчальних досягнень; наприкінці кожного навчального року об'єктивно вивчати рівень засвоєння базових знань, умінь і навичок учнів відповідно до нових програм та 12-бальної системи оцінювання; аналізувати управлінську діяльність адміністрації школи щодо забезпечення рівня підготовки учнів згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти; створити в районі постійну робочу групу з фахівців різних профілів (педагоги, психологи, соціологи) на засадах проектної діяльності для вдос-

коналення змісту й методики моніторингового дослідження результативності навчання в початковій школі;

– адміністрації школи, шкільному методичному об'єднанню забезпечити належний якісний рівень управлінської діяльності, контролю за розвитком школи I ступеня з метою вивчення оптимальних умов для навчання та розвитку кожного учня, забезпечити ефективний аналіз результатів поточного, тематичного контролю навчальних досягнень, систематичну та своєчасну роботу щодо вивчення прогалин у знаннях учнів, виявлення причин недоліків і планування подальшої корекції щодо їх усунення;

– учителям початкової ланки освіти вести облік сформованості знань, визначених програмою, відстежувати динаміку розвитку умінь і навичок учнів, щорічно фіксувати рівні сформованості загальнонавчальних умінь і навичок, передбачити застосування на уроках завдань, аналогічних моніторинговим, частіше проводити міні-моніторинги з вивчених тем;

– постійно працювати над удосконаленням уроку, ознайомлюватись з новими тенденціями в змісті та методології початкової освіти, упроваджувати в практику інноваційні технології навчання; дбати про реалізацію розвивальних можливостей уроку, спрямовувати діяльність на уроці на розвиток психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення тощо;

– з метою створення умов для навчання різних категорій учнів постійно запроваджувати диференціацію, індивідуальний підхід.

Література

1. Єльнікова Г.В. Моніторинг діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Г.В. Єльнікова // Управління школою. – 2002. – № 8. – С. 21–25.
2. Закон України “Про загальну середню освіту” (ст. 12, 15, 31). Державний стандарт початкової загальної освіти // Шкільний світ. – 2006. – № 2 (338).
3. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании / А.Н. Майоров. – СПб. : Образование – Культура, 1998. – 344 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти : в 4 ч. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1. – С. 5–24.
5. Подмазін С.І. Особистісно орієнтований моніторинг діяльності закладів освіти / С.І. Подмазін // Директор школи. – 2002. – № 33.
6. Постанова Верховної Ради України “Про стан, напрями реформування і фінансування освіти в Україні” від 21.06.2001 р. № 2551-III // Освіта України : нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 55–60.
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти” від 31.12.2005 р. № 1312. – К., 2006. – 7 с.
8. Рябова З.В. Моніторинг навчальної діяльності учнів загальноосвітньої школи / З.В. Рябова // Науково-пізнавальна діяльність учасників освітнього процесу навчальних закладів різних рівнів акредитації : зб. наук. праць. – К. : Науковий світ, 2002. – С. 192–201.
9. Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” від 04.07.2005 р. № 1013-2005 // К. : Ліга Бізнесінформ, 2005. – 4 с.
10. Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования / С.Е. Шишов, В.А. Кальней. – М. : Российское пед. общ-во, 2000. – 320 с.